

Egy balatoni „kulturista”

Szomory Dezső balatoni írásait – a Múlt és Jövő Könyvkiadó példaértékűen igényes Szomory-életműsorozatának XII. kötetét – olvasva először Szerb Antal páratlan *Budapesti kalauza* jutott eszembe, annak szellemessége s a fővárost bemutató kis fejezetek játékosága. Azután pedig Benedek István önmagát jellemző kifejezése, a „kulturista”, vagyis az olyan turista, aki a legszebb tájban, tavakban, hegyekben sem elégszik meg a látvány szépségével, hanem elmerül egy-egy tájegység kultúrtörténetében is. Pontosan ilyen Balaton-rajongó, rendhagyó balatoni tudósító volt Szomory Dezső, akinek az 1935 és 1939 között, zömében a *Pesti Naplóban* publikált kisprózái jelentek meg ebben a kötetben. Igényességével, változatos színeivel, helyenként lírába átcsapó, de soha nem megterhelően költői stílusával ez a kiadvány – bátran mondhatom – 2021 második felének egyik könyvszenzációja. A hosszabb-rövidebb, mindig frappáns írásokban gyönyörködve eszembe jutott Szomory először 1929-ben közölt egyik főművének, a halhatatlan *A párizsi regénynek* az a részlete, amely akár a mostani cikkválogatás nyitánya is lehetne: „Aztán vallottam (a francia fináncvitalban!), ahogy az törvény a vám előtt, vallottam a fürdőző ember fázós, de üde hangján, amint kijön a Balatonból.” Mivel pedig ezekben a cikkekben a mindmáig regények sorát termő Balatonfüred a főszereplő, lássuk az idős Szomory Dezső ifjúkori Füred-élményei közül az egyik igazán szívderítőt, ugyanebből a regényéből: „Az előző nyáron Balatonfüredre invitálva engem is egy szűkebb körű társasággal, csak úgy az ajka széléről mondta, (ti. Jászai Mari) így félre, ahogy a színpadon szokta: *cylinderbe* jöjjön! Valami idő előtti vőlegénynek tűntem, mert egy bukétát is hoztam, s a Balatonon, a hajón, paralell álltam a kéménynyel, az én kéményemmel a fejemen.”

Az önirónia az idős író sem hagyta el, különösen, amikor az ő korántsem dantei Beatricéjéről, azaz lánya lehetne korú ideáljáról, a modern balatoni hölgyről regélt: „De azért is ver a szívem, amiért hosszú idő múltán látni fogom Beatricét, valószínűleg shortban. Az ilyen csekélységek, fantáziám és lelki szemeim előtt, *in the mind's eye* (hiába, egy igazi anglo- és frankomán nyaralás közben is hú marad önmagához! – P. É.), ahogy az angolok mondják, a legnagyobb dimenziókat öltik... Zűrzavaros látásom, irodalmi vízióim s képzeitem nádsűrűjét irodalmi romlottságom úgy ráborítja..., hogy szinte fuldoklok már, amint szaladnék Beatrix irányában, egyenest a tó partjára.” Az öngúnyra mindig kész tollforgató nem fukarkodik embertársai kifigurázásával sem, célba veszi például a névtelen kis öregembert, aki a lehető legnyugalmasabb balatoni éjszakába is tengereket megszegyenítő, tomboló vihart képzel. (*Vihar a Balatonon*)

Ugyanakkor, minden iróniája mellett, szeretni és megbecsülni is nagyon tud, például azt a neki ifjú éveit óta oly kedves, Párizsból érkező francia barátját, aki minden évben elzarándokol az őszi Balatonhoz, s a tó látványa nyomán festői álmokat dédelget (*A barátom*). Erről az epizódról eszembe jut 1960 októbere, amikor anyám egy amerikai mérnök tolmácsaként magával vihette, s addigi kilenc tóparti nyaralás után éppen Füred őszi szépségével nem tudtam betelni.

A kötet egyik abszolút csúcspontja *A sok jó – Füredi emlék* című epizód, amikor a fegyelmetlen író, egy híres orvosprofesszor tanácsára fittyet hányva, nem tíz percet tölt a „rejtélyes” gyógyvízben, amely „jóindulattal pezseg”: „Már végül majdnem egy óráig engedtem át magam annak a búfelejtő, s elandalító hangulatnak (...), de nem történt velem semmi különös (...), utóbb sem éreztem valami káros hatását vakmerő visszaélésemnek. (...) De sőt, olyan fürgén, olyan könnyed léptekkel távoztam a fürdőépületből és szaladtam ebédelni, hogy ilyen fürgén, s könnyed léptekkel nem szaladtam az érettségim óta.”

Különleges szépségű 1936-os vallo-más *A régi ház* is, amelyben a szerző a Fogadók Fogadóját, a magyaros vendégszeretet őszinte, cifraságok, „parvenü márvány- és csempefalak”, fölösleges procc nélküli szépségét magasztalja. S nagy Jászai Marinknak azt a felejthetetlen gesztusát, amikor egy ünnepi koncert után Kiss József *Simon Judit* című balladáját kétszer is elszavalta, hogy a fogadó teljes személyzete hallhassa a sok gyermekét eltemető, aranyhajú zsidó anya történetét: „angyali szívével szerette az ilyen alázatos népeket. Aminthogy ezek az alázatos népek is jobban értették (a legmagyarabb fogadók egyikének alkalmazottaiként – P. É.) a verset, mint a koncert úri közönsége a Balaton vidékéről. Volt olyan öreg szobaasszony, aki sírt. A többiek a művésznő ru-

hája szegélyét csókolgatták elragadtatással! Régi ház, régi történet. A legszebb történet ebben a régi házban.” Ez a majdnem novella a keresztény-zsidó párbeszéd egyik gyönyörű pillanatának szép, hiteles felidézése, míg a *Kis reggeli kép* maga a szinte gyilkos önirónia, amikor a füredi Blaha Lujza utcában a szerző oda nem illő, stílustalan, „idegen” elemként saját eredeti nevét, a Weisz Mórt fedezi fel egy bolt cégtábláján. Ő, aki írói pályafutását megelőzően zenei tanulmányokat folytatott, még e név *dallamtalanságába* is beleborzong. Sok mindenről nem ejthetünk itt hosszabban szót: Szomory találkozásáról egykori balatoni borászokkal, éles hangú szavairól a Budapest és Füred között közlekedő vonat koszoságáról vagy éppen arról, hogy a kötetzáró, 1940-es opuszában milyen elragadtatott szeretettel idézte a „jó Czuczor Gergely”, a bencés szerzetes, a szelíd pap poéta „angyali költészetét” s a Balatonról írott alábbi sorait: „Lelked szép erejét a sors hullámai edzik, / Testednek e tó nyújt vidor életerőt.”

Az írás-gyöngysor utolsó és nagyon méltó szeme Kőbányai János *Elmúlásba ringás a Balatonon – Szomory Dezső életvégi prózája* című utószó-tanulmánya. Ebből most két mondatot emelnék ki e páratlan kis „Balaton-bédekker” jellemzésére: „Szomory Dezső alkotói módszerében jelentős szerepet foglalnak el a tájak. A tájak szelleme, s a belőlük kibomló emlékek és asszociációk.” Hatásukat erősíti és elevenné teszi a Fortepan és az Országos Széchényi Könyvtár képeslap-gyűjteményéből származó, a harmincas-negyvenes évek Balatonjának légkörét, szomorys *couleur locale*-jét felidéző gazdag képanyag.

(Szomory Dezső: *A Balaton partján. Újságprózák. Múlt és Jövő Könyvkiadó, Budapest, 2021*)

Petróczi Éva

